

tehetség és a kiváló szexualitás, Rózsi-ka a szókimondás, a közvetlenség, a falu lassan változó világának megtestesítője. A legnagyobb hatalma Karolinának, a faluról nagy nehézségek árán eljutott medikának van. Nincs jelen a regényben, csak mások beszélnek róla, mégis varázslatos ideállá, vágygá nő. Halálával pedig monumentálissá. A világegés lehetősége, a felelősség nemcsak az ő élete kapcsán, hanem Abrabanell és Trebits doktor szavaiban is mindig és újra visszatér.

Goda Gábor az emberekben és a ma-

gában is meglévő, az elmúlt és az elmúlófélben levő társadalmak nyomán megmaradt filiszteri tulajdonságokról szól ebben a könyvében is. Ezt alapvető kérdésnek tartja, olyan jelenségek, amelyek valamennyi osztályt fertőzi. Ugyanolyan súlyos bírálatot mond mostani hőseiről is, mint más alakjairól, Poldiniról, vagy Gavariniról.

Játékosságból, gúnyból és lírából szövdök a regény, őszinte vallomás, lélektől lélekig tartó vágyakkal. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1968.*)

MARI GYÖRGY

CSURKA ISTVÁN: A LÓ IS EMBER

Igen kedvelem Csurka István írásait. Ő viszont igen kedveli a lóversenyt. Ezt még a vak is észreveheti, amikor nemrég piacra került új kötetének címét olvassa: *A ló is ember*. Fölöttébb egyszerű, bár bántóan leegyszerűsített dolog lenne azt mondani, hogy lóverseny-szeretete miatt kedvelem az író műveit. Ám, mint minden hamis állítás, ez is tartalmaz annyi igazságelemet, ami figyelemre méltóvá és visszaautásíthatóvá teszi. De Csurka valóban jó író és akkor is jó író lenne, ha nem szeretne lóversenyre járni és arról írni (bár talán nem ennyire). Ha azt próbálnám fölleltározni, mely kellékek teszik őt jó íróvá, akkor dialógusainak dicséretével kellene kezdenem. Csurka úgy tudja beszéltetni hőseit, mint rajta kívül kevesen mások. Jellemei kedvelik és alkalmazzák az élőbeszéd természetes fordulatait, de anélkül, hogy a laposság, a hétköznapi-ság és az unalom bűnébe esnének. Frappánsul felelnek egymással oldalakon át. Közben nemcsak sok mindenről tudósítanak, hanem a történet is előrehalad. Egyszerre. Ami nem kis dolog, mert irodalmunkban garmadával találni olyan tollforgatókat, akiknek műveiben hol *beszélnek* a szereplők, hol meg *történik* valami. Külön-külön. Csurka másikat jótulajdonságúval nagyképszerűtől mentes szemléletmódját említeném. Át-tételes korunkban, amikor lassan már az értelmes mondatszerkezetek is elideglenednek egyes nagyra törő alkotóktól, örvendetes tapasztalni, milyen közvetlenséggel és természetességgel járja körül témáit, milyen derűvel és mosollyal kutatja a nem is egyszerű dolgok lényegét. Az is utánzásra méltó benne, hogy van mondanivalója, sőt filozófiája (!), de ezt olyan jól el tudja rejteni ábrázolt világa kis zugaiban, hogy anélkül tudatosulnak, vernek gyökeret az olva-

sóban, hogy az észrevénné, szemmel tudná kísérni ezt a reá mégiscsak ható folyamatot. Sokan izzadnak mostanában, hogy valami lényegest, érzékletest, megragadót mondjanak világunkról. Csurka könnyedén teszi ezt. Mértéktartása biztos határt szab ambíciójának is. Tudjavaljia, hogy nem lehet a világot egyik napról a másikra megváltani. Az ember nem írhat minduntalan olyan remekműveket se, amelyekben az Isteni színjáték értékvilága csakúgy benne foglaltatik, mint Shakespeare művészetének emelkedett nagyszerűsége. Ezért szívesen választja műfajául az újságtárcát, amelynek keretei a nagyszabású filozófiai koncepciók kiművelésére ugyan tényleg nem adnak lehetőséget, de arra, hogy számárfület mutassunk egynémely dolognak, tökéletesen megfelelők.

A természetességben, a keresetlenségben látom tehát Csurka művészetének nagy erényét. Új kötete ismét meggyőzött erről. Ebben is jókat dumálnak az emberek, kuncogva, lezseren, vagy megjátszott világfájdalommal bukdácsolnak a dolgok-eszmék útvesztőiben. Szeretik és leszólják a jó nőket, utálják a világot, amihez tulajdonképpen nagyon ragaszkodnak. És nem utolsósorban lóversenyre járnak. Tipszerek, nimolisták, turf-vagányok, lecsúszott és fel-emelkedőben levő egzisztenciák között rádiószekerestők, operettlibrettisták, Kossuth-díjas költők futnak a pénzük után. Időnként még hazudnak, „kémkednek”, másokat becspanak, kijátszának is — és mindezt csak azért, hogy változatossá és izgalomtól terhesse tegyék önmaguk számára a leégéshez, a teljes pénztelenséghez vezető utat, amelynek szükségszerűségében senki egy pillanatig nem kételkedik.

Ha jól meggondolom, tulajdonképpen az irodalom is — már elnézést a hason-

latért — egy kicsit szintén hasonlít a lóversenyre. Tessék csak jól utánagondolni. Verseny. Ahol szívesen tesz az

ember Csurkára. Tétre is, helyre is, befutóra is. (Szépirodalmi Könyvkiadó 1968.)

PAPP ZOLTÁN

BERTHA BULCSÚ: A NYÁR UTOLSÓ NAPJA

Az olvasót meglepetés éri, miközben Bertha harmadik novellás kötetét tartja a kezében. Olyan íróét, kinek egy írása olvastakor, hat évvel ezelőtt, Illés Béla elragadtatott cikket írt arról, hogy gazdag új novellairodalmunk van. Ha valaki, Bertha igazán egyéni hangú író. S mégis: az olvasó az egész kortársi elbeszélési irodalmat jellemző megoldatlanságokkal találja szembe magát, éppúgy, mintha csak a legjellegtelenebb típus-tárcaíró történeteit forgatná.

Melyek ezek a megoldatlanságok?

A műfaj egyik fájdalmas vesztesége nagy, múlt századi mesterei és századunk első felének alkotói óta: a drámaiság elsorvadása. S ezt főként a fiataloknál figyelhetjük meg. Vagy egyoldalúnál lírai jellegűek Bertha írásai is (*Hajók, emberek, nyár*), vagy — ritkábban — epikusak (*A királynő rokona*), de nem drámaiak.

A másik dolog meg, amiben hűtlen követők elődeiknek a fiatal novellisták: a kemény, fegyelmezett szerkesztés. Manapság joggal elégedetlenkedünk amiatt, hogy többnyire hiába keressük a kompozíciót. S nem véletlen, hogy Bertha esetében is elégedetlenkedünk. Előző — ennél jobb — kötetében tanújelét adta már szerkesztőkészségének. Nem véletlenül lelkesedett Illés Béla annak idején az *Óthey-lány* című remek novellájáért. Sok más erénye mellett jól megszerkesztett írás is volt. Mintha most nem is próbálna a kompozícióval. (S ha ezt tudatosan teszi, akkor sincs benne igaza.) Ha néha mégis ügyel a szerkesztésre, akkor igyekezete sikerrel jár: efelől nem hagy kétséget e kötetében sem, ha áttekintjük a *Múltak az évek* című szellemesen összeállított ciklusát.

Nem véletlenül kerülhetett az említett ciklus gerincéül a kötet talán legjobb (s egyben leggondolatibb) írása, a *Pasztellszínű falak*. Ez adja meg igazán a ciklus *kis történelem-jellegét*. Ez az írás igazi novella, kristályos novella-szerkezettel. Az eseményvázra tökéletesen, pontosan illeszkedik a gondolati ív is, vagyis az igazi váz. A történet csupán ezt szolgálja, hibátlanul, nagyon egyszerűn, és éppen ezáltal a lényegét kidomborítva. Nem is marad el a siker:

a novella élete túlterjed írásbeli határain, gondolata átíveli az egész ciklust. Talán hatásosabban is, mint a sorozat-záró, *A Búvár és a Katona*, melynek eseménye és életanyaga fogja át az egyes novellák korszakait.

A *Pasztellszínű falak*-ban is tetten érhetjük az író egyéni, izgalmas adottságát: igen finoman, érdekes módon, ironikus hangvétel nélkül is tud ironizálni. Az *Ejnye*, *Ábel* és *A királynő rokona* csillantja fel leginkább ezt a képességét. Titka talán halvány rezignáltságában rejlik.

Ennek a rezignáltságnak azonban veszélyes hátulütője is van: A kötet olvas-takor egyszer sen érezni, hogy az íróra kényszerítő erővel tört volna rá: ezt meg kell írnom! Az embert megkísérti a ké-tely: talán maga is úgy dolgozik néha, ahogy a *Lint gyermekkora* és az *Illés szekeren* íróhőse: hanyagul. A kötetzáró novellában pl. bennemaradt ez a köz-helyszerű elmélkedés: az élet utazás...

Rejtelmeket sejtető hangon szól Bertha sok novellája. Talán a szürrealisták hatása érezhető ebből. De ez a hatás sz-rencsére felületi, és nem követ el erő-szakot Bertha maga választotta írói mo-dorán. (Az irracionális csábításának tudatosan ellenáll, az impresszionis-tikus ságon soha nem lép túl.)

Harlekin és szerelmese című kötetében zárt, kerek novellák váltakoztak a mostani kötet írásaihoz hasonló, szabadabb asszociációjú, kötetlen ritmusúakkal. Új könyve arról győz meg bennünket: végképp ez utóbbi megoldás mellett kötött ki. Olykor mintha díszletek nélküli színpadon mozognának rejtelmekkel, titokzatos erőkkkel telített hősei. Csakhogy rejtelmekkel teli világot már olvastunk Csáth Gézánál, Krúdynál, Alain-Fournier-nál, Kafkánál, Cocteau-nál, Mac-Orlan-nál, s még hány másnál! Bertha nem ezek pusztá utánzója. Mégis meg-gondolandó, hogy ők ennek az oldottabb, hangulatibb világnak tartalmi lehetőségeit már „fölélték”. S ma már, butánuk ez a fajta világ korántsem olyan különös lelemény, hogy súlyosabb mondani-valók nélkül tovább fejleszthető lehes-sen. (Szépirodalmi Könyvkiadó 1968.)

BÁRÁNY LÁSZLÓ